

Activitățile transdisciplinare - o punte între preșcolaritate și școlaritate

Daniel Mara¹

Spre deosebire de trecut, când educația consta în transmiterea de cunoștințe și se axa pe studierea disciplinelor, astăzi perspectiva s-a schimbat, în sensul că imperativele societății sunt: *să cunoști, să faci, să trăiești alături de ceilalți, să exiști*, care traduse în termeni de sarcini devin: **a învăța să cunoști, a învăța să faci, a învăța să trăiești alături de ceilalți, a învăța să exiști**. În acest context, demersul didactic în viziune transdisciplinară va începe de timpuriu cu *a învăța să cunoști*, ceea ce înseamnă să stabilești conexiuni între diferitele cunoștințe, între cunoștințele și semnificațiile lor sociale, între cunoștințele și semnificațiile lor interioare

D'Hainaut propune o nuanțare între abordările intradisciplinară, interdisciplinară, pluridisciplinară și transdisciplinară:

- a) abordarea intradisciplinară presupune predarea succesivă de concepte și principii diferite în interiorul aceleiași discipline;
- b) abordarea interdisciplinară presupune predarea conceptelor, a principiilor în cadrul mai multor discipline, făcând să reiasă multiplele aplicații și fațete ale fiecărui principiu în sfera disciplinelor în care sunt aplicabile;
- c) abordarea pluridisciplinară sau tematică vizează situația în care mai multe discipline autonome abordează o temă, o situație sau o problemă;
- d) abordarea transdisciplinară vizează centrarea pe demersurile intelectuale sau afective ale elevului; o asemenea perspectivă transcede disciplinele, subordonându-le individului pe care vrem să-l formăm; în această concepție, disciplinele nu sunt ignorate, dar nu mai constituie punctul de focalizare al formării, ci furnizează situații de învățare.

O caracterizare succintă a celor patru perspective este evidențiată în tabelul următor.

¹ Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu - Romania

	Perspectiva	Avantaje	Dezavantaje
1	Intradisciplinară	• oferă elevului și profesorului “o structură care respectă ierarhia cunoștințelor anterior dobândite”; • oferă elevului siguranță	• disciplina nu are o singură structură posibilă; • structura ei nu este neapărat cea mai bună; • nu stimulează motivația învățării; • transferul se produce greu, ceea ce duce la ruptura dintre teorie și practică; • nu este centrată pe utilitatea disciplinei pentru elev.
2	Pluridisciplinară sau tematică	• permite transferul și rezolvarea de noi probleme; • decompartmentează și reduce tentația dogmatismului; • constituie o abordare economică din punctul de vedere al raportului dintre cantitatea de cunoștințe și volumul de învățare prin caracterul larg de aplicabilitate al principiilor / conceptelor generale	• apare tendința de generalizare abuzivă; • neglijează dimensiunea verticală, conducând la cunoștințe sau deprinderi disparate
3	Pluridisciplinară sau tematică	• prezintă un fenomen sub toate fațetele, în globalitatea sa; • motivează elevul prin racordarea la realitățile pe care le întâlnește; • decompartmentează și reduce tentația dogmatismului; • asigură un transfer al cunoștințelor dobândite la situații noi	• afectează, în anumite situații, construirea progresivă a structurilor cognitive necesare procesului de învățare; • conduce, uneori, la simplificări agresive, care dau naștere unor generalizări pripite din partea elevului
4	Transdisciplinară	• este centrată pe demersurile intelectuale și afective ale elevului; • stimulează interesul elevului pentru învățare	

a. pe orizontală	abordarea transdisciplinară orizontală desființează compartimentările și se favorizează transferul	schema de organizare este arbitrară (activitățile sunt foarte diferite; deși au aceeași denumire, a judeca, spre exemplu, diferă de la o disciplină la alta)
b. pe verticală	- abordarea transdisciplinară verticală deplasează punctul de focalizare al educației; - se sprijină pe structurile oferite de discipline.	- nu schimbă fundamental punctul de focalizare al educației; - există riscul de a reveni la predarea intradisciplinară; - rămâne compartimentată și nu favorizează transferurile
c. tematică	abordarea transdisciplinară tematică permite o libertate totală față de disciplină.	ar putea duce la separarea educației profesionale de educația generală, prima riscând să devină un învățământ exclusiv intradisciplinar, iar cealaltă un mozaic sociocultural

Activitățile transdisciplinare sunt activități care abordează o temă generală din perspectiva mai multor arii curriculare, construind o imagine cât mai completă a temei respective. Este tipul de activitate unde cunoștințele și capacitățile sunt transferate de la o arie curriculară la alta. Prin intermediul acestor activități se urmărește atingerea obiectivelor tuturor ariilor curriculare într-un context integrat.

O temă este o idee în jurul căreia se structurează întreaga activitate cu copiii pe o perioadă de timp, este un subiect abordat în cadrul unui domeniu de cunoaștere sau în cadrul unei categorii de activitate. O schimbare fundamentală în privința curriculum-ului la clasele I și a II-a este aceea a asigurării unui spațiu destinat activităților transdisciplinare alături de cele monodisciplinare (activități care urmăresc atingerea obiectivelor de referință ale unei singure discipline, activitate pe discipline). Proporția celor două tipuri de activități va fi diferită în funcție de clasă și de obiective. În grădiniță acest mod de abordare a curriculum-ului este utilizat cu succes, copiii fiind obișnuiți să lucreze timp de câteva zile la o anumită temă, dezvoltându-și capacități diferite prin abordarea acesteia din perspectiva mai multor domenii de cunoaștere. Continuarea acestei noi perspective în clasele I și a II-a va constitui un avantaj atât pentru elev cât și pentru cadrul didactic. Elevul va regăsi în clasa I o parte din universul familiar al preșcolarității, iar cadrul didactic va avea un context flexibil de organizare a învățării care va atrage, stimula și motiva elevul să participe la activitatea din clasă. Această abordare integrată a curriculum-ului permite dezvoltarea mai târziu a competențelor.

Aceste tipuri de activități demonstrează faptul că metoda predării integrate nu poate fi abordată fără referire la predarea tematică ce are la bază transmiterea cunoștințelor grupate pe subiecte sau unități tematice. Tematica este astfel realizată încât, prin metoda predării integrate, copiii să participe, să se implice efectiv cât și afectiv, prin antrenarea

unor surse cât mai variate, prin prezentarea conținutului cu ajutorul experiențelor diverse, exersării tuturor analizatorilor, al învățării prin descoperire.

Caracteristici ale activităților transdisciplinare și argumente pentru integrarea lor în programul activităților zilnice:

- în activitățile transdisciplinare învățarea devine un proiect personal al elevului, îndrumat, orientat, animat de către cadrul didactic, care este managerul unor situații de învățare;

- crearea unui mediu cu o largă varietate de stimuli și condiții face învățarea interesantă, stimulativă și o consolidează;

- participarea elevilor se realizează pe tot parcursul activităților desfășurate, fundamentate pe principiul învățării prin acțiune practică, cu finalitate reală;

- accentul cade pe activitatea de grup și nu pe cea cu întreaga clasă;

- cadrul didactic trebuie să renunțe la stilul de lucru fragmentat, în care lecțiile se desfășoară una după alta cu distincții clare între ele, ca și cum nu ar face parte din același progres și să adopte o temă de interes pentru copii care transcede granițele diferitelor discipline, organizând cunoașterea ca un tot unitar, încheiat;

- abordarea realității se face printr-un demers global, granițele dintre discipline topindu-se într-un scenariu unitar, de cele mai multe ori ciclice, în cadrul cărora tema se lasă investigată cu mijloacele diferitelor domenii de cunoaștere;

- obiectivele diferite ale mai multor discipline planificate în cursul unei săptămâni sunt atinse în cadrul unor scenarii/activități zilnice care includ fragmente din disciplinele respective sub un singur generic. Unitățile de învățare ale disciplinelor „se topesc” în cadrul conturat de temele activităților transdisciplinare.

Activitățile transdisciplinare au ca scop formarea unor competențe cu caracter transdisciplinar: capacități de tip cognitiv, capacități de tip creativ (elaborarea de idei, rezolvarea de situații-problemă, investigarea, elaborarea de soluții originale), capacități reflexive (autocunoașterea, autoaprecierea, adaptarea la mediu, capacitatea de a se îngriji de corpul și spiritul propriu), capacități de interacțiune socială (integrarea în activitățile de grup, cooperarea), capacități comunicative (perceperea mesajelor, transmiterea unor mesaje prin coduri diverse, ascultarea activă, comunicarea verbală/nonverbală), capacități motrice, atitudini fundamentale (respectul valorilor, asumarea responsabilității, exersarea drepturilor și îndatoririlor, toleranța);

- se realizează prin modul de organizare grupal, în perechi sau individual, în funcție de situație;

- au aspect de joc respectând astfel particularitățile vârstei;

- valorifică inteligența dominantă a fiecărui copil (lingvistică, logico-matematică, spațial-vizuală, muzicală, corporal-kinestezică, naturalistă, interpersonală, intrapersonală) prin diversificarea sarcinilor de învățare.

Metoda proiectelor este o ilustrare a modelului integrării în rețea și o modalitate de organizare transdisciplinară a conținuturilor. Proiectul presupune o cercetare organizată în jurul unei teme cuprinzătoare ce a trezit interesul copiilor și pe care cunoștințele și experiențele acumulate anterior, precum și activitățile organizate în fiecare din domeniile de cunoaștere prevăzute de programă tind să o clarifice. Tema aleasă este un domeniu de

cunoaștere în sine, în jurul căruia se structurează întreaga activitate cu copiii pe o perioadă de timp.

Etapele desfășurării proiectului

Fiind o strategie de învățare care presupune investigație, proiectul urmează structura unei cercetări, desigur adaptată particularităților vârstei preșcolare.

1. Prima etapă constă în stabilirea subiectului de investigație, în termeni foarte preciși sau mai largi, în funcție de:

- interesele reale sau potențiale de cunoaștere ale majorității copiilor; domeniul de cunoaștere înspre care educatoarea dorește să îndrepte atenția copiilor;
- finalități ale programei cărora li se subsumează anumite teme și care condiționează acumulări ulterioare.

În planificarea anuală a temelor și proiectelor trebuie să existe un echilibru între sursele de proveniență ale subiectelor abordate. De asemenea, este importantă considerarea unor criterii de pertinență ale subiectului ales:

- este direct observabil în mediul apropiat, fizic sau social al copilului;
- este de interes pentru majoritatea copiilor și aceștia dețin o oarecare experiență în legătură cu subiectul;
- permite atingerea unor finalități prevăzute în documentele curriculare;
- presupune o investigație realizabilă cu mijloacele pe care copiii le au la îndemână în momentul abordării (competențe personale, resurse materiale, resurse umane);
- oferă oportunități pentru acțiune directă și permite abordări metodologice variate: joc de rol, decelarea unor sarcini rezolvabile în grupe mici de lucru;
- este un domeniu de investigație suficient de generos pentru a putea fi parcurs pe o unitate mai întinsă de timp și totuși nu prea larg pentru a nu permite o structurare unitară;
- permite implicarea părinților și comunității locale.

În această fază de inițiere a proiectului alegerea temei este urmată de activități de delimitare suplimentară și lămurire a subiectului investigației. Activitățile tip brainstorming sunt foarte utile pentru relevarea experiențelor de cunoaștere pe care copiii le au în legătură cu subiectul, identificarea naturii interesului pe care îl manifestă aceștia pentru temă (preocuparea copiilor pentru un subiect poate fi izolată, temporară și neîmpărtășită de ceilalți membri ai grupei). Prima fază a proiectului își propune, de asemenea, activarea cunoștințelor pe care copiii le dețin cu privire la subiectul proiectului prin amintirea poveștilor, poeziilor, cântecelor care relatează despre acesta, sau evocarea altor situații în care copiii au învățat despre tema aleasă. Educatoarea poate aduna și prezenta copiilor materiale, cărți, jucării și idei care ilustrează tema aleasă pentru a lărgi câmpul de repere ale copiilor referitoare la subiectul de parcurs, dar și pentru motivarea suplimentară a acestora pentru temă. Sunt foarte utile în această fază discuțiile cu persoane din afara grădiniței care pot aduce lămuriri sau informații suplimentare privind tema proiectului (specialiști, părinți, autorități locale).

În urma discuțiilor desfășurate, educatoarea realizează împreună cu copiii o schemă a parcurgerii temei alese, ce se organizează în jurul a câtorva concepte cheie ale domeniului de cunoaștere descris de temă și a temelor conexe cu tema principală, care sunt de interes pentru copii și pot fi atinse în investigația realizată sau pot constitui domenii de extindere

a cunoașterii. Organizarea acestei hărți tematice permite conștientizarea întinderii temei și stabilirea strategiei de abordare. Harta poate fi completată sau modificată și pe parcursul desfășurării proiectului, ea având doar un rol orientativ. Pentru aceasta, după stabilirea liniilor mari ale investigației, schema, redactată pe înțelesul copiilor (utilizând simboluri, imagini), va fi așezată la vedere pe tot parcursul proiectului. La fel, se poate crea și afișa un tablou al responsabilităților și rolurilor pe care fiecare dintre copii le au în proiect, precum și o listă de întrebări la care se va găsi răspunsul pe parcursul investigației.

Tipuri de teme care se pot încadra în tema principală:

a) mini-temele: sunt subiecte derivate sau inspirate din tema mare, care pot fi tratate într-o zi sau două și care trezesc interesul copiilor pe parcursul proiectului și cer o oarecare aprofundare. De exemplu, tema principală „Casa și familia” (care durează o săptămână) poate include mini-temele: „Programul unei zile”, „Cum primim oaspeți”, sau „Prietenii familiei”;

b) temele concurente: sunt subiecte ce vor fi tratate în paralel cu tema gazdă, ele putând fi legate (ex. tema „Timpul” permite drept temă concurentă „Ciclurile vieții”) sau nu (ex. tema „Cum ne îmbrăcăm” poate fi abordată în paralel cu tema concurentă „Anul și lunile anului”) de aceasta. Necesitatea stabilirii și parcurgerii temelor concurente vine din nevoia deschiderii unui nou spațiu de discuție și exploatare a temei principale, a realizării unei pauze în parcurgerea temei mari care se întinde pe o perioadă mai mare de timp sau a explorării unui subiect care nu poate fi amânat, el fiind legat de evenimente importante parcurse de curând, date calendaristice semnificative etc.

2. Etapa a doua a proiectului este etapa stabilirii obiectivelor de investigație, a activităților principale care vor permite atingerea finalităților și a desemnării rolurilor și responsabilităților copiilor implicați. Finalitățile proiectului trebuie să fie în consonanță cu finalitățile programei. Educatoarea va desfășura o activitate de proiectare în sensul organizării timpului, sălii de clasă, materialelor și a grupului, precum și a gândirii unei varietăți de activități relative la tema proiectului, specifice diverselor categorii de activitate prevăzute în programă. Proiectul devine astfel o modalitate de organizare integrată a curriculum-ului. Limbajul, matematica, știința, arta, psiho-motricitatea, toate categoriile de activitate ale programei pot fi structurate în jurul tematicii dezvoltate de proiect. Sunt respectate numărul și tipul activităților prevăzute în planul de învățământ, iar finalitățile prevăzute de programă sunt atinse în situațiile de învățare diverse prilejuite de proiect.

3. Etapa investigației propriu-zise urmează celei de proiectare a activităților și presupune antrenarea copiilor în activitățile de observare, explorare, predicție, înregistrare a rezultatelor, măsurare, comunicare, sinteză prevăzute în vederea atingerii finalităților proiectului. Se recomandă ca activitățile să fie desfășurate în grupuri mici de lucru, în care copiii își asumă rolurile și responsabilitățile de acțiune desemnate sau alese de ei înșiși. Copiii sunt încurajați să adune materiale diverse în legătură cu tema investigată, să comunice pe parcursul activității, să discute și să prezinte rezultatele activității în cadrul grupului și celorlalte grupuri de lucru. Deși implică o activitate de cercetare, proiectul aplicat în grădiniță trebuie să țină cont de particularitățile de vârstă ale preșcolarilor, demersurile de explorare a temelor sale fiind organizate ori de câte ori

este posibil prin joc, competiție, excursii, activități alese de copiii înșiși.

Metoda proiectelor presupune implicarea activă a copilului în activitatea de cunoaștere a realității. Deși cunoașterea nu este transmisă direct de educatoare, rolul acesteia nu este deloc diminuat. Dimpotrivă, pe parcursul desfășurării activităților, educatoarea va continua să proiecteze desfășurarea investigației în funcție de feed-back-ul oferit de copii, va crea contexte de cunoaștere cât mai naturale, reale, ce să permită implicarea directă, observarea nemijlocită, descoperirea realității, va ghida activitatea copiilor și va crea momente de sinteză, structurare a achizițiilor realizate în funcție de finalitățile proiectului, va observa și va canaliza eforturile copiilor și va organiza finalitatea proiectului.

4. A patra etapă a proiectului este faza finală în care are loc organizarea rezultatelor activității relative la tema studiată, în produse care pot fi materiale, de acțiune, de performanță, de personalitate (ex.: construcții, compoziții artistice, povești, joc dramatic, expoziții). Copiii își împărtășesc unii altora ce au aflat și învățat pe parcursul desfășurării proiectului. Este un prilej de sinteză și apreciere a activităților și produselor acestora, de evaluare a modului de proiectare, organizare, coordonare a proiectului și a eficienței formative a acestuia.

În practica educațională din grădiniță proiectul poate lua forme diferite, mai multe tipuri de sarcini de investigație-acțiune desfășurându-se în paralel și rezolvând aceeași temă:

- efectuarea de investigații în mediul înconjurător, fizic și social - în vederea culegerii de informații referitoare la subiectul studiat, ce vor fi valorificate ulterior în cadrul proiectului;
- proiectarea și confecționarea unor materiale care ilustrează tema și care vor fi cuprinse în final într - un produs finit (panou, colaj etc.);
- conducerea unor experimente simple și cu materiale la îndemâna copiilor, ce se desfășoară pe parcursul mai multor zile;
- elaborarea de documente în care sunt înregistrate informațiile noi acumulate: jurnale, reviste, calendare, albume.

Metoda proiectelor reprezintă o modalitate de instruire și învățare ce implică integrarea curriculară în jurul unei teme sau a unui ansamblu de teme și în același timp, la o scară mai largă, presupune integrarea activității educaționale cu practica vieții cotidiene și cu cercetarea.

Reușita predării integrate a conținuturilor în grădiniță ține în mare măsură de gradul de structurare a conținutului proiectat într-o viziune unitară, ținând anumite finalități. Învățarea într-o manieră cât mai firească, naturală pe de-o parte și, pe de altă parte, învățarea conform unei structuri riguroase sunt aspecte care trebuie să coexiste în curriculum-ul integrat.

Parametrii structurării curriculare integrate pot fi: conceptele transmise, deprinderile și abilitățile formate și aplicațiile realizate. Alături de acest criteriu al armonizării interne, coerența și eficiența curriculum-ului integrat ține și de armonizarea cu factori și parametri exteriori acestuia: problematica lumii contemporane și tendințele de evoluție ale acesteia, valorile culturale perene, ale timpului și ale comunității, care trebuie să se reflecte și în

conținuturi, dar și în maniera de predare a acestora, trebuințele și posibilitățile psihofizice ale celor angajați în procesul de învățare, cerințele educaționale formulate la nivel central. Asigurarea coerenței curriculare în plan diacronic și sincron este o cerință fundamentală a proiectării curriculare și un criteriu de relevanță cu atât mai important în cazul curriculum-ului integrat, unde variabilele curriculare sunt multiple.

Valoarea pedagogică a metodei proiectelor rezidă în următoarele aspecte:

- curriculum-ul este în acord cu cultura, interesele și nevoile copilului;
- copiii au posibilitatea de a se exprima pe ei înșiși;
- caracterul activ-participativ al procesului de învățare;
- funcția prognostică, deoarece indică în ce măsură copiii prezintă anumite aptitudini;
- funcția diagnostică, deoarece permite verificarea capacităților intelectuale și a aptitudinilor copiilor.

Bibliografie

D'Hainaut, L., (1981), *Programe de învățământ și educație permanentă*, Editura Didactică și Pedagogică, București.

Cosmovici, A., Iacob, L., (1999), *Psihologie școlară*, Editura Polirom, Iași.

Glava, A., Glava C., (2002), *Introducere în pedagogia preșcolară*, Editura Dacia Educațional, Cluj-Napoca.

Grama, F., Pletea, M., Ionescu, M., (2003), *Primii pași împreună – Activități transdisciplinare pentru preșcolari și elevii clasei I*, Editura Humanitas Educațional, București.

Mihăescu, M., Dulman, A., Mihai, C., (2003), *Activități transdisciplinare – ghid pentru învățători*, Editura Radical, Craiova.

Niculescu, M., (2003), *Teoria și managementul curriculum-ului*, Editura Universității „Transilvania”, Brașov.

Păun, E., Iucu, R., (2002), *Educația preșcolară în România*, Editura Polirom, Iași.

Preda, V., (coord.), (2002), *Metoda proiectelor la vârstele timpurii*, Editura Miniped, București.